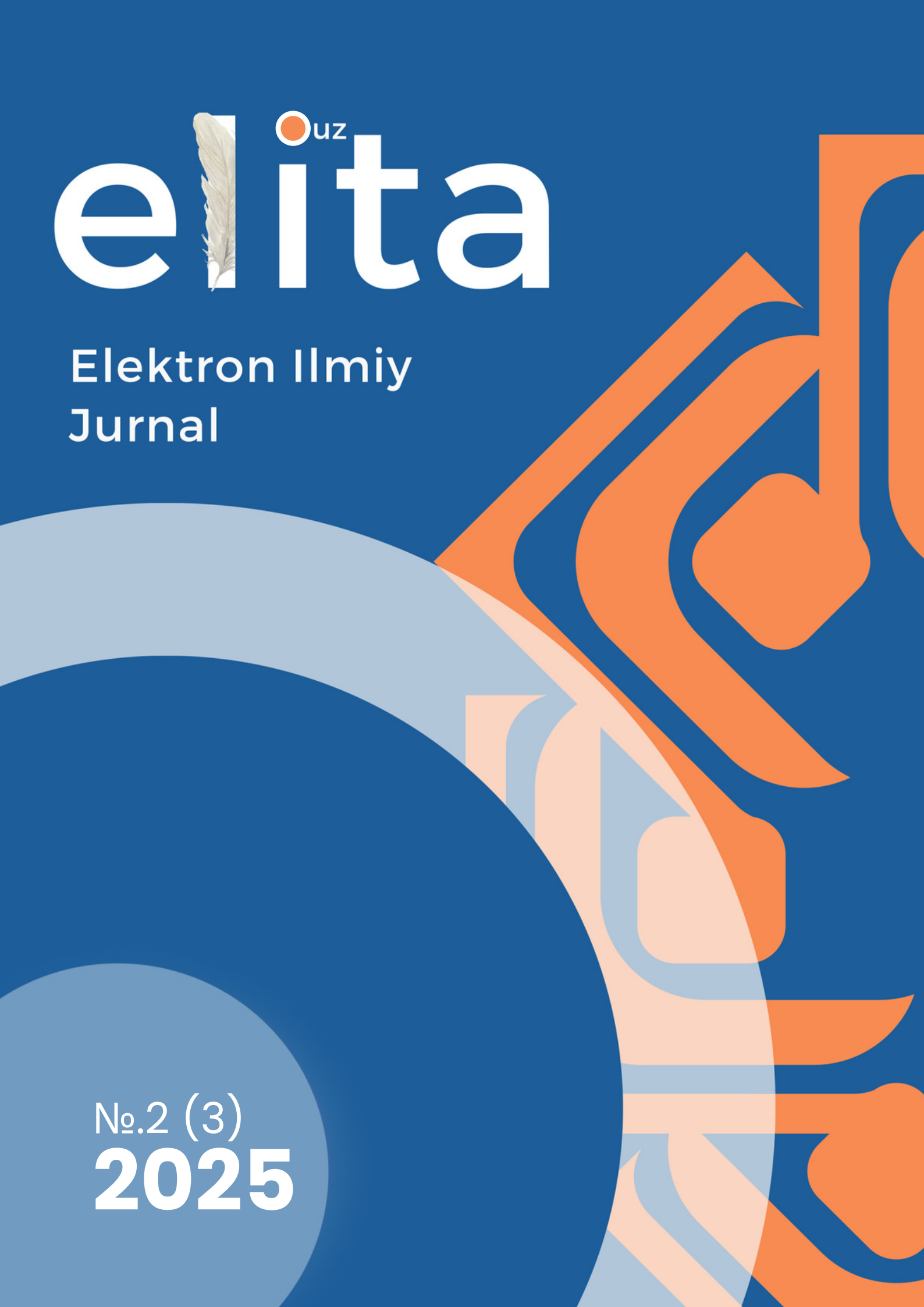

elita^{uz}

Elektron Ilmiy
Jurnal

No.2 (3)
2025

MUNDARIJA

HAKAMLIK SUDI INSTITUTINING TARIXIY NEGIZI VA NAZARIY-HUQUQIY MOHIYATI.....	2
Akrombek Mamadaliyev.....	2
ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALARDAN MEDIATSIYA JARAYONLARIDA FOYDALANISHNING ISTIQBOLLARI.....	13
Jasurbek Yoqubov.....	13
XALQARO MEDIATSIYA OID XALQARO SHARTNOMALAR HAMDA DAVLATLARARO TUZILGAN BOSHQA KELISHUVLAR.....	20
Xonzodabegim Axrorova.....	20
CHET DAVLAT SUDLARI HAMDA HAKAMLIK SUDLARI QARORLARINI TAN OLISH VA IJRO ETISHNING NAZARIY-HUQUQIY ASOSLARI.....	34
Odina Turg'unova.....	34
INTERNET TARMOG'IDAGI HUQUQBUZARLIK TUSHUNCHASI VA UNING HUQUQIY TAHLILI.....	41
Bonuxon Usmonova.....	41
SPORTCHILARNING NOTO'G'RI XULQI VA HOMIYLIK SHARTNOMALARIDAGI HUQUQIY XAVFLAR.....	50
Ibrohimjon Nabijonov.....	50
DISKVALIFIKATSIYA QO'LLASH JARAYONI: TARTIB-TAOMILLAR VA ME'ZONLAR.....	57
Abdumutal Bozorboyev.....	57
SPORT SHARTNOMALARIDA NEUSTOYKA QO'LLASH ASOSLARI VA TARTIBI..	72
Nurmuhammad Bolliyev.....	72
SPORT TRANSFERLARINING XALQARO HUQUQIY BAZASI.....	77
Dilshod Norqobilov.....	77
KELAJAKNI TARTIBGA SOLISH: O'ZBEKISTON YEVROPA ITTIFOQI VA AQSHNING YURIDIK SUN'IY INTELLEKTGA YONDASHUVLARIDAN QANDAY O'RGANISHI MUMKIN?.....	88
Fazliddin Nasiridinov.....	88
CROSS-BORDER COMPLIANCE: NAVIGATING HIPAA AND GDPR IN DIGITAL HEALTH PLATFORMS.....	94
Feruzbek Madaminov.....	94

SPORT SHARTNOMALARIDA NEUSTOYKA QO'LLASH ASOSLARI VA TARTIBI

Nurmuhammad Bolliyev

bolnurmuhhammad@yandex.com

Toshkent davlat yuridik universiteti
Magistratura va sirtqi ta'lim fakulteti
Sport huquqi mutaxassisligi magistranti

Annotatsiya. Mazkur ilmiy maqolada professional sport shartnomalarida neustoyka (oldindan belgilangan moliyaviy kompensatsiya) institutining huquqiy tabiati, milliy va xalqaro huquq normalari doirasida qo'llanilish mexanizmlari va amaliy ahamiyati chuqur tahlil etiladi. Maqolada O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksi, "Jismoniy tarbiya va sport to'g'risida"gi Qonuni, FIFA RSTP 17-moddasi, UEFA, AFC reglamentlari hamda CAS (Sport arbitraj sudi)ning yurisprudensiyasi asosida neustoykaning shartnomaviy barqarorlik va sport etikasi tamoyillarini ta'minlashdagi o'rni yoritiladi. Milliy qonunchilik va xalqaro standartlar uyg'unligi asosida sport shartnomalarida neustoyka institutining yanada takomillashtirilishi bo'yicha takliflar ishlab chiqiladi.

Kalit so'zlar: sport huquqi, neustoyka, shartnomaviy barqarorlik, sport etikasi, javobgarlik, kompensatsiya, CAS, FIFA, doping, arbitraj.

Kirish

Soʻnggi yillarda professional sport global iqtisodiyotning muhim tarmoqlaridan biriga aylangan. Shu bilan birga, sport sohasida yuzaga kelayotgan yuridik munosabatlar tobora murakkablashib bormoqda. Ayniqsa, sportchilar va sport tashkilotlari oʻrtasida tuziladigan shartnomalarda huquqiy barqarorlikni taʼminlash, nizolarni oldini olish va tomonlar majburiyatlarini aniq belgilash zarurati kuchaymoqda. Shu nuqtai nazardan, neustoyka instituti sport shartnomalari doirasida shartnomaviy majburiyatlarni himoyalovchi va tartibga soluvchi samarali huquqiy vosita sifatida dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Neustoyka fuqarolik huquqidagi klassik institutar sirasiga kiradi va u sport huquqida oʻziga xos modifikatsiyalangan shaklda namoyon boʻladi. Uning asosiy vazifasi shartnomaviy intizomni mustahkamlash, nizolarni oldindan prognoz qilish va zarar miqdorini hisoblashdagi murakkabliklarni bartaraf etishdan iborat.

Asosiy qism

Huquqiy asoslar va normativ baza

Oʻzbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksining 260-moddasiga binoan, neustoyka deb, qarzdor oʻz majburiyatini bajarmagan yoki lozim darajada bajarmagan hollarda, kreditorning oldindan belgilangan miqdordagi moliyaviy tovonni talab qilish huquqini taʼminlaydigan shart tushuniladi. 261- va 262-moddalarda neustoykaning shakllari (jarima va penya), ularning hisoblash tartibi va shartnoma asosida yozma ravishda belgilanishi zarurligi nazarda tutilgan.

“Jismoniy tarbiya va sport toʻgʻrisida”gi Qonunning 25- va 47-moddalarida sport shartnomalarining mehnat shartnomasi tusini olishi, sportchi va tashkilotning oʻzaro majburiyatlari, hamda majburiyatlar buzilganda yuzaga keluvchi javobgarlik masalalari yoritilgan. Bunda shartnoma shartlarini buzgan sportchi yoki tashkilot uchun moliyaviy sanksiyalar qoʻllanishi mumkinligi belgilangan.

Xalqaro huquq normalari

FIFA tomonidan tasdiqlangan RSTP (Regulations on the Status and Transfer of Players) reglamentining 17-moddasida shartnoma muddatidan oldin, asossiz ravishda bekor qilinganda to‘lanadigan kompensatsiya miqdori ko‘zda tutiladi. Mazkur norma neustoyka institutining xalqaro sport huquqidagi muhim elementiga aylanganini ko‘rsatadi.

UEFA Champions League va AFC Champions League reglamentlarida ham sportchi yoki klub tomonidan shartnoma shartlari buzilganda kompensatsion sanksiyalar (ya'ni neustoyka) qo‘llanilishi ko‘zda tutilgan. Xalqaro Olimpiya Qo‘mitasi (IOC) va WADAning dopingga qarshi qoidalarida sport etikasi doirasida neustoyka mexanizmini qo‘llashga asos bo‘lib xizmat qilmoqda.

Sport shartnomalarining xususiyatlari va neustoyka qo‘llanilishi

Professional sport shartnomalari, odatda, quyidagi majburiyatlarni o‘z ichiga oladi:

- sportchi tomonidan sog‘lom turmush tarziga rioya qilish;
- doping nazoratiga bo‘ysunish;
- matbuot tadbirlarida ishtirok etish;
- sport jamoasi imijiga salbiy ta'sir ko‘rsatadigan harakatlardan tiyilish;
- sport federatsiyalarining etika va tartib-intizom qoidalariga amal qilish.

Ushbu majburiyatlarning buzilishi neustoyka qo‘llanilishiga asos bo‘ladi. Neustoyka miqdori va uni hisoblash usuli shartnomada oldindan belgilanishi lozim. Mazkur yondashuv kreditorga isbotlovchi dalillarsiz to‘g‘ridan-to‘g‘ri da'vo qo‘yish huquqini beradi.

CAS amaliyoti va yurisprudensiya

CAS (Court of Arbitration for Sport) sport huquqidagi yetakchi arbitraj organi sifatida, neustoyka institutining qo‘llanilishi bo‘yicha bir qator muhim precedental ishlarni ko‘rib chiqqan.

Matuzalem ishi (CAS 2008/A/1519 & 1520)

Braziliyalik futbolchi Matuzalem tomonidan shartnoma asossiz bekor qilingan. CAS futbolchi va uning yangi klubiga 11 million yevrodan ortiq neustoyka to‘lash majburiyatini yukladi. Qarorda shartnoma barqarorligi va sport etikasi tamoyillari muvozanatda baholandi.

Mutu ishi (CAS 2009/A/1644)

Adrian Mutu dopinga oid qoidalarini buzganligi sababli shartnoma bekor qilinib, 17 million yevro miqdorida neustoyka belgilandi. Bu holat sport etikasi va intizomi buzilganida ham moliyaviy javobgarlik yuzaga kelishini ko‘rsatadi.

Webster ishi (CAS 2007/A/1298, 1299 & 1300)

Shartnoma muddatining ikkinchi yarmida futbolchi tomonidan shartnomani bekor qilish holatida, CAS futbolchining harakat erkinligini tan olgan holda, neustoyka miqdorining adolatli ravishda belgilanishi zarurligini ta'kidlagan.

Ilmiy takliflar va tahliliy xulosalar

1. **Neustoyka miqdorini aniq va shaffof belgilash:** shartnomalarda uni hisoblash formulalari, shartlarni buzganlik uchun sanksiya darajalari aniq ko‘rsatilishi kerak.

2. **Sport etikasi bandlarini mustahkamlash:** sportchi uchun doping, axloqiy majburiyatlar, jamoa imijini buzmaslik bo‘yicha maxsus rejimlar shartnomada ifodalangan bo‘lishi lozim.

3. **Xalqaro tajribani milliy qonunchilikka integratsiya qilish:** FIFA, UEFA va WADA tajribalaridan kelib chiqib, O‘zbekiston sport federatsiyalari reglamentlarini takomillashtirish muhimdir.

4. **Sport arbitraj tizimini rivojlantirish:** milliy sport arbitraj markazi tashkil etilishi va fuqarolik sudlaridan mustaqil nizolarni hal etish mexanizmlarining joriy etilishi zarur.

5. **Monitoring tizimi yaratish:** sport shartnomalari ustidan yillik monitoring yuritish orqali neustoyka qo‘llanilishi samaradorligini baholash.

Xulosa

Neustoyka instituti sport huquqida nafaqat moliyaviy zararlarni qoplash, balki shartnomaviy barqarorlikni ta'minlash va sport etikasi tamoyillariga rioya etilishini rag‘batlantiruvchi muhim vosita hisoblanadi. CAS yurisprudensiyasi, FIFA va UEFA reglamentlari bilan uyg‘unlashtirilgan holda, ushbu institutni yanada samarali va adolatli mexanizm sifatida takomillashtirish lozim. O‘zbekiston Respublikasi qonunchiligi bu borada yetarli huquqiy asoslarni taqdim etayotgan bo‘lsa-da, xalqaro tajribani hisobga olgan holda, sport shartnomalarini yanada mukammal-lashtirish hozirgi davrning dolzarb vazifasidir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. O‘zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksi. – T.: Adolat, 2021.
2. O‘zbekiston Respublikasi “Jismoniy tarbiya va sport to‘g‘risida”gi qonuni, 2020.
3. FIFA Regulations on the Status and Transfer of Players, edition 2023.
4. UEFA Champions League Regulations, 2023 edition.
5. AFC Champions League Elite Regulations, 2023.
6. Olympic Charter, International Olympic Committee, 2021.
7. WADA World Anti-Doping Code, 2021 edition.
8. CAS 2008/A/1519 & 1520 (Matuzalem Case).
9. CAS 2009/A/1644 (Mutu Case).
10. CAS 2007/A/1298, 1299 & 1300 (Webster Case).